

„FYSIS“ a „LOGOS“ jako téma ve 20. století [ETF UK]
Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[„FYSIS“ a „LOGOS“ jako téma ve 20. století \[ETF UK\]](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[„FYSIS“ a „LOGOS“ jako téma ve 20. století \[ETF UK\]](#)

◆ přednáška, česky, vznik: 20. 10. 1997

◆ lecture, Czech, origin: 20. 10. 1997

„FYSIS“ a „LOGOS“ jako téma ve 20. století [ETF UK] [1997]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (s1_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Ale zdá se, že to není jeden jediný možný výklad, nýbrž že tady spíš jde o to, jak se věci mění v čase samy, ne jak vznikají a zanikají, ale jak mezi vznikem a zánikem se proměňují.

Když dáme důraz na tohle, tak máme otevřenou cestu, která je jakoby dosud neprošlapaná nebo není dost využitá. Já bych teď skočil do latinské, do římské stoy, totiž k Senekovi. A tam, máme to také česky, jsou to ty *Dopisy Luciliovi*, synovci Luciliovi, nemýlím-li se, to byl synovec. Nejsou všechny přeloženy, ale už jsou tři svazky, to je dost rozsáhlá práce, skutečně asi vznikala v podobě dopisů.

Tam na jednom místě v jednom dopise přesvědčuje Seneca svého synovce, že se nemá bát smrti. A říká mu: „Proč by ses bál, že jednou přijde něco, co se děje každý den?“ To jest ne tak, že lidé umírají, ale s tebou se každý den děje něco, a ty si toho nevšímáš, že dneska jsi jiný než včera. A jenom pořád myslíš na to, že jednou budeš tak dokonale jiný, že se tomu bude říkat smrt.

A vlastně každý den je smrti včerejška a sám bude upadat do smrti zítra. Tady vidíte, samozřejmě je to trochu *sofisma*, protože je velký rozdíl, jak jsme umřeli my včerejší a jsme tu dnes, a velký rozdíl od toho, jak jednou umřeme a už tady bude jenom mrtvola, a ne my.

Stoikům tyhle rozpory, tahle *sofismata* tolik nevadila, oni zas jindy říkali, že vlastně smrti není třeba se bát, protože buď tady jsme my, anebo smrt. Když je tady smrt, tak tady nejsme my, když tady jsme my, tak tady není smrt, tak to znamená, že se není třeba bát. To je v rozporu s tímto argumentem, kde se naopak říká: „My tady jsme pořád a každým dnem umírá naše včerejší já.“

To je prostě ta vada těch stoiků, že to pořádná filosofie není, i když na křesťanství mělo značný vliv a jako určité životní zasazení nebo životní orientace, to je třeba brát vážně, je potřeba to analyzovat, ale fakticky jako žádná pořádná filosofie není. Je to příliš zaměřeno na člověka k člověku, netýká se to veškerenstva. V tomto smyslu je to tedy nedostatečná, nedostačující filosofie.

Filosofie nesmí nic vypustit. To je například taková analogie třeba po této válce poslední světové nabylo velkého věhlasu a probudilo velký zájem takzvaný *existencialismus*. Je to hlavně francouzská škola myšlenková, která navazuje na filosofii existence, převážně na Heideggera, myslíme-li na Sartra. Sartre napsal za války, když se musel skrývat, protože pracoval proti Německu, proti německé okupaci, musel se skrývat a pořád měnil místo, a přitom napsal takový tlustospis *L'Être et le Néant*, *Bytí a nicota*. A to je naprosto založeno na Heideggerovi. Heidegger se bránil, že to je nepochopení, to jest Heidegger se k tomu nepřiznává a dokonce napsal [nesrozumitelné], odpovídal v tom, ale nebylo ho tolik slyšet, protože Heidegger byl taky, musel projít tou denacifikační komisí a bylo mu na pět let zakázáno přednášet a tak dále.

Takže ten Sartre naopak jako muž *résistance* a za spolupráce s komunisty a tak dále byl prostě takový přijatelnější v celé Evropě, nejenom u nás. U nás samozřejmě po únoru byl nepřijatelný, ale po šedesátých letech zas byl přijatelný a dokonce se tady hrály jeho hry, například *Huis Clos* v Moderním divadle v Seifertské a dokonce za jeho přítomnosti. A pak zas upadl do nemilosti, ty vztahy k němu byly různé.

Sartre tedy navazuje, i když se k němu Heidegger nepřiznával, navazuje na Heideggera. Celou tu tlustou knihu napsal pod dojmem Heideggera. No a charakteristické pro existencialismus zejména, ale už pro filosofii existence je, že vypouští přírodu ze svého zřetele. Ani Jaspers, ani Heidegger nemají žádnou filosofii přírody. V tomto smyslu jejich filosofie je nedostačující. Není to dost filosofie. Já bych skoro doznal jako filosofii orientace v záměru vědomí, ale základní vadou filosofie je, když něco vypustí ze svého světa.

Stejně tak je základní vadou takové té filosofie, která chce, která proniká zejména přírodními vědami a těmi exaktními, zejména exaktními a potom, co je na tom postaveno, tedy ve fyzice. Když třeba dneska fyzikové mluví o vesmíru, teď zrovna se ozval Barrow, měl jsem to jistě v ruce, velmi zajímavá a rozsáhlá knížka. Oni mluví o vesmíru a vůbec je nenapadne, že ten jejich vesmír je jenom fyzikální konstrukt. Tam

se vůbec nevejdou dějiny například. A to je taky skutečnost. A filosof se musí zabývat dějinami. Ten astronom nemusí. Astrofyzik se na to vykašle. To je právě charakteristické pro vědy, že si z toho konkrétního *univerza* vyberou nějaký aspekt. To znamená, že všechny vědy včetně přírodních jsou abstraktní v jistém typu. Jediná filosofie je konkrétní. To je přesně opačně, než se to říká. Filosofie se vztahuje ke světu vcelku a ten je jenom jeden. Jakápak abstrakce? Že používá abstraktních pojmů, to věda taky. Bez toho to nejde žádné konkrétní pojmy neexistují. Všechny pojmy jsou abstraktní. Ale celá ta koncepce abstrakce je prostě chybná. Když mluvíme o abstrakci, my to přece neodtahujeme, pojmy neodtahujeme ze skutečnosti. Což je *abstrahó*, *ab-trahó*, tam je to *abstrahó*, že? *Trahó* je táhnu. *Abstrahó* je odtahuji, že já si něco jenom z toho odtáhnu, že? Filosof ne. Filosof pracuje pomocí pojmů a ty jsou abstraktní, jsou obecné, ale chce se dostat ke konkrétní skutečnosti. Kdežto vědec se nikdy nedostane ke konkrétní skutečnosti. A nechce se k ní dostat. On se chce dostat k obecným zákonům. No a tedy tohle je druhá možnost takového selhání filosofického, nikoliv vědeckého, že ty exaktní přírodní vědy, eventuálně ještě ta po chemii přicházející biochemie, fyziologie a celá biologie a tak dále, že to jsou ještě také přírodní vědy, ovšem týkající se živých bytostí, všechny tyto vědy jsou charakterizovány právě tím abstraktním nebo abstrahujícím způsobem myšlení, že všechno zobecňují. Samo to musíme podrobit analýze a kritice, ale nebudeme se tím teď zabývat.

Teď podobně zase ta filosofie existence a existencialismus zejména zase zapomíná, nechává být tu přírodu. A to je už vlastně záležitost fenomenologie, na kterou přinejmenším ta heideggerovská fenomenologie navazuje na tu husserlovskou. Jaspers není tolik ovlivněn fenomenologií, nicméně je ovlivněn, stejně jako Heidegger je ovlivněn Kierkegaardem. Tam je ten společný důraz na existenci na rozdíl od *esence*. *Esence* je to, čím se vědy zabývají.

Tedy tohleto zapomenutí nebo přímo vytěšňování všeho myšlení, které souvisí s přírodou, které je charakteristické už pro filosofii existence a zejména pro existencialismus po druhé světové válce, to je také důsledkem toho, že už nevíme, co je *fysis*. I když samozřejmě já se tady budu opírat trochu také o Heideggera v tom pojetí *fysis*. Ale to je jiná věc, tam musíme pak hledat jiné cesty, než ty, o kterých jsme se zmínili.

Tedy zpátky ještě k tomu Sofoklovi. U Sofokla ten čas nemusí být chápán jako tvůrce, což se dělávalo, že dal vznik věcem, tak vlastně on dal zrod, to znamená, rodil ten čas to, co bylo předtím skryto. Tak už to, že tam je to, co bylo skryto, už ukazuje, že to není rození v pravém slova smyslu, není to vznik. Poněvadž pochopitelně vznik není na jevo přicházení toho, co už tam předtím, ale skrytě bylo. To není rození. Rození chápeme jinak. Jenomže dosti těžko můžeme vyinterpretovat něco, jak to chápali tehdy Řekové, když o tom málo víme. A oni taky věděli, že před narozením, které se chápe tak, že plod, který je nejdříve uvnitř těla matky nebo samičky, se vydělí a teď se stane samostatným štěnětem, kotětem nebo něčím takovým, že tedy už je něco předtím. Jestli to můžeme vážit tak dalece, že od samého začátku už je celý soubor, celá série štěňat připravena někde na začátku světa a teď se z nich jenom vybírají ty, které se právě narodí.

V každém případě se ukazuje jako schůdnější nemluvit o vzniku a zániku, nýbrž o tom, co se děje každý den, mám-li citovat Seneku. A to je, že jednotlivé okamžité stavy nastávají a hned zase mizí. To je to, co tak důmyslně a nepřesně zároveň charakterizoval Augustin, když v *Konfesích* píše o čase. Že čas je něco divného, že to je to, co už není, pak je to, co ještě není, a pak je to, co momentálně je a hned to mizí. Ono nejde o ten čas. Jde o ty věci. A s těmi věcmi je to takhle. I když to tak nevypadá, nejsme zvyklí se na to takhle dívat. Máme dojem, že tenhle stůl tady je od začátku, co tady fakulta začala fungovat, a ještě nějaký čas bude, než se úplně rozbije, a pak možná zůstane jenom to železo a na to se dá nová deska a bude to dál, jako kdyby to trvalo.

Už jinak je to u živých bytostí. Tam skutečně víme, že se živé bytosti mění. Ten pes, který se narodil jako slepé štěně, prostě začne vidět, začne chodit a postupně zestárne, a vlastně to štěně už tady není. To štěně je pryč. To se stolem není vidět, že tady včerejší stůl není. Nám to připadá, že tady pořád stůl je. U toho štěněte sice to včerejší štěně jako kdyby tady bylo, my ty rozdíly nerozeznáme, ale už víme, že třeba

za rok je to velmi jiné. Ono je to dokonce za několik měsíců. To štěně nejdřív není schopno se hýbat, pak se kymácí na malinkých nožičkách, které to ještě neumí... A už během týdnů a měsíců se to mění. A tohleto zřejmě myslel Sofoklés, když říká, že *chrónos fýei*. To znamená, že tady je něco skrytého, to jest to, co teprve má přijít – dospělý pes – a ten čas to rodí tím, že nás ze štěněte převádí na dospělého psa a zároveň skrývá to štěně že toto dělá čas, že v čase tedy dochází k tomu růstu. A to jsme si říkali, že růst je *fýsis*. To je roditi se nebo růst, oba ty významy v řečtině spolu souvisí.

Takže *fýsis*, odvozená od tohoto pochopení toho *fýein*, *fýsis* je to, o čem můžeme mluvit – to jsme si už říkali –, o čem můžeme mluvit jenom tam, kde něco vzniká zrozením a zaniká smrtí. Tedy vlastně jenom u živých bytostí. Nesmíme se nechat mást, že pro Řeky živé bytosti v sobě zahrnovaly i skutečnosti, které my dneska za živé nepovažujeme. Pro ně řeky nebo horstva a celý svět představovaly živé bytosti. Třeba u Platóna ještě máte, když se podíváte do *Tímaia*, tak tam se o veškerenstvu, o světě mluví jako o živém tvorů. Aby to odlišil, tak překladatel tam užil nezvyklého českého slova živok. Že svět je živok, ne živočich, ale živok.

Tady to je na doklad toho, že ten rozdíl mezi živým a neživým byl už u Řeků čímisi běžným, ale že do toho živého zahrnovali i to, co my dnes nezahrnujeme. Třeba pro ně to bylo spojeno také s tím, že řeky měly svá božstva, dokonce každý potůček měl nějaké ty víly nebo jak jinak tomu říkali, že horstva měla své bohy nebo měla božskou povahu a podobně. Tedy v tomto smyslu, že třeba svět vcelku pro Řeky byl organismem, byl *quasi-živokem*. To nás nesmí mýlit, protože také pro Řeky bylo možné myslet něco, co není živé. Ne, že by všechno bylo živé, jenom tu hranici vedli jinudy.

Takže my dnes musíme nadále dělat rozdíl, jestli chceme jít v jejich šlépějích, musíme dělat rozdíl mezi tím, co žije a co nežije, jenomže vést tu hranici mezi živým a neživým přesněji. Že to není dodneška zcela přesné, to je vidět v celém dvacátém století na některých filosofech nebo dokonce filosofujících a pseudofilosofujících vědcích. Tak jedna z největších výtek, která se opakuje – já už ji zažil několikrát, adresovaných několika různým myslitelům –, ale pro vás bude nejznámější ten případ Teilharda de Chardina. Tomu se vytýká nebo vytýkalo, teď se o něm moc nemluví. Já si myslím, že my bychom si ho měli připomínat častěji. Je to pozoruhodná postava. I ten Západ je o tom tak divně, že vždycky je něco móda několik let a pak se na to úplně zapomene. To bychom neměli napodobovat. Prostě když se něco nového objeví, tak bychom to měli řádně posoudit, analyzovat a v něčem přijmout, v něčem nepřijmout, ale to, co přijmeme, tak bychom měli držet a ne na to zapomenout.

To je ta nepříjemná věc, že my vlastně třeba v Německu, když chcete být úspěšní, napsat disertaci, která bude přijata, nebo napsat knihu, která vzbudí ohlas, tak musíte jít s tou vlnou, která právě kypí. To je strašně absurdní věc a nejednou snad se to trochu vylepší. V podstatě tohleto sledování vln je jakási antiselekce. To je komentář *ex tempore*. Jsou myslitelé hlubocí, kteří každou myšlenku musí sledovat až k těm pro ně posledním dosažitelným kořenům. A pak jsou myslitelé, kteří jsou tací hladcí a hbití, kteří okamžitě jsou schopni reagovat na to, co se děje. A to ve filosofii nikdy neznamená to nejdůležitější. To je ta klaka filosofická, která prostě nutí každého, aby místo, aby důkladně studoval knihy, třeba aby se zabýval velmi důkladně jedním myslitelem, tak aby sledoval, co všechno vyšlo a co momentálně platí a ke všemu se vyjadřoval. A teď se ukazuje a teď vás přijde zkoušet, jestli jste už četli támhleto a ono, zda máte k tomu nějaké připomínky, a teď zkouší, jestli jste to četli dost, poněvadž oni to rychle přečtou a všechno vědí, co tam je.

To je přesně to, co je v rozporu se skutečným hlubokým myšlením. Jenomže bohužel těchhle těch hbitých lidí, kteří jsou bez základu, kteří jsou bez páteře, kteří nemají substanci a zakrývají to tou ohromnou hbitostí, těch je vždycky většina. A jejich teror může leckterého vážného myslitele vytlačit do pozadí, do stínu, protože on se zabývá třeba deset let jako Kant. Zabýval se deset let tím, že píše knihu. *Kritiku čistého rozumu* psal deset let. Pochopitelně, že takovou knihu nenapišete tím, že sledujete, co se děje ve světě. Proto dneska, kdo chce sledovat všechno, co se publikuje, tak nikdy s ničím nebude hotov a nikdy nic nevykoná. To není jaksi apologie těch, kdo málo čtou. To není odsouzení těch... No, jsem to zblblnul úplně. Není to apologie těch, kdo čtou jednu knihu. Pochopitelně tihle *lectores unius libri*, to taky není

žádná ideální záležitost. To byste měli také jako teologové vědět, že vám Bible nemůže stačit, že musíte k tomu studovat teologii a různé teology a různé teologie. Ale v žádném případě to neznamena, že se orientovat nějak v té pění, že k něčemu vede. To je prostě *massa perditionis* tyhlety, tyhlety bytosti. Nic proti bytostem, ale jde o to nenechat si život utéct pouhou bytostí nebo uprostřed pouhé bytosti. Teď domýšlet do důsledků, to je... a teď sem patří taky to, co říkal Patočka, že ta filosofie vždycky musí couvat. Že prostě když udělá nějaký krok, tak pak musí delší dobu se zabývat velice pozorným zkoumáním, co to vlastně bylo učiněno.

Já jsem dneska přinesl jednomu z vašich kolegů knížku, kterou si přál, a já mu to nedoporučoval, on na tom trval, tak jsem ji přinesl. Je to knížka stará, vyšla v roce 1953, napsal ji jako disertaci teolog Gerhard Stege, jmenuje se *Mythos, Differenzierung, Selbstinterpretation*. A já když jsem si to konečně... on mě už musel upomínat delší dobu, já už na všecko zapomínám... když jsem si to konečně v Písku vzpomněl, našel jsem to a přivezl, tak jsem do toho koukl, abych se podíval, já jsem to léta neměl v ruce. A teď koukám, že jako motto tam je na začátku citát z Carla Friedricha von Weizsäckera a ještě *Freiherra*, svobodného pána z Weizsäckeru, *Carl Friedrich Freiherr von Weizsäcker*. Ta se jmenuje *Zum Weltbild der Physik*, to jsou jeho jednotlivé články, které také někde mám. To jsem zase asi také v Písku, takže když jsem se na to podíval dneska ráno, tak jsem se nemohl podívat, jaké je to v tom Weizsäckerovi. Takže jsem odkázán tady na tohle, ale to je citát, čili to můžeme vzít vážně.

Tam je... já vám to nejdřív přečtu německy, abyste se pocvičili maličko, a potom si k tomu něco řekneme. To je k tomu, o čem teď mluvíme: *Der Übergang von einer Stufe, obwohl durch Argumente veranlasst, kann nicht logisch erzwungen werden*.

Čili přechod z jednoho stupně na příští... tam je přitom prostě předpokládáno, to je ještě takové to předstochastické u Weizäckera, že prostě když se jde kupředu, tak že vždycky zároveň každý krok kupředu je krokem o stupeň výš. Už nemluvě o tom, že když jdeme ze schodů, tak naopak je to o stupeň níž. Čili není to samozřejmost, nicméně taková ta představa toho pokroku ve vědě je zvlášť rozšířená, čili to nechme stranou. Čili přechod od jednoho schodu k nejbližšímu příštímu, ačkoliv je vyvolán argumenty... to znamená, jsou tady argumenty, proč ten krok udělat... nemůže být logicky vynucen.

Teď nechme tu myšlenku samočinného pokroku stranou. Čas od času je potřeba učinit něco nového, a to ne jiného jenom, nýbrž nového, co je lepší než to dosavadní. Nejenom něco jiného, ale lepší, tam to měřítko nějaké musíme připustit. A v tom případě, ačkoliv máme argumenty, proč třeba od newtonovské fyziky přejít k einsteinovské, tak prostě to logicky nemůžeme vynutit. Člověka, který bazíruje na newtonovské fyzice, prostě nemůžeme v rámci té newtonovské fyziky donutit, aby udělal ten krok kupředu.

Der Schritt aus einer Stufe heraus bedeutet stets zuerst einen Schritt ins Dunkel. Krok ven z nějaké úrovně vždycky nejprve znamená krok do neznáma, krok do *Dunkel*, do tmy. Je to krok do tmy. I když nás k tomu vedou argumenty, je to krok do tmy.

Denn die beiden Stufen als verschiedene Bewusstseinsstufen verstehen einander im Grunde nicht. Neboť oba ty stupně, obě ty roviny... a především to platí o té dřívější k té pozdější... nerozumí si navzájem. Zejména nerozumí ta dřívější té pozdější. Prostě jí nechápe, vůbec tomu nerozumí. *Verstehen einander im Grunde nicht*. V podstatě si nerozumí.

Die frühere kennt die geistigen Phänomene nicht, die der späteren gegeben sind und muss darum notwendigerweise jeden Versuch von ihnen zu reden missverstehen. Ta dřívější, ta starší prostě nezná ty duchovní fenomény, ty duchovní jevy. Ne fakta, ale prostě nové pojmy třeba, nové koncepty. Prostě ty fenomény, ty duchovní fenomény, to, s čím nějaký geniální fyzik musel přijít a co musel vymyslet. To nejde prostě najít v přírodě, najít princip neurčitosti nebo najít relativitu časoprostoru. Prostě to musíte mít jako myšlenku a teprve pak se ukáže, že najednou vidíte tu skutečnost jinak než předtím. Protože to najdete jako [nesrozumitelné] k tomu věc. Musíte si nejdřív něco vymyslet a pak to vidíte jinak. Líp nebo hůř, to se pak ukáže.

Čili ta dřívější, ta starší rovina nezná ty duchovní fenomény... on tomu říká duchovní fenomény, mohli

bychom to zjednodušit třeba na myšlenkové... které jsou dány... tady říká, to není přesné, že tam můžeme od fyzika taky chtít všechno... *gegeben sind*, které jsou dány té druhé, té následující, pozdější. *Und muss darum...* a proto naprosto nezbytně, *notwendigerweise*, musí ta dřívější prostě nechápat. Musí být neschopná pochopit jakýkoli pokus o těchto nových duchovních nebo myšlenkových fenomenech mluvit.

Prostě to je ten rozpor mezi starým a novým viděním, starým a novým myšlením. Kdykoli se něco nového ukáže v dějinách myšlení, vždycky je určitá část lidí vyražena, protože jsou vůči tomu novému slepí. A vyžaduje to ohromnou takovou mladickou myšleni, aby člověk, který třeba 30, 40, 50 let pracoval v rámci určitého způsobu myšlení, aby najednou si zvykl na něco nového.

Dokonce já jsem říkal 30, 40, 50 let. Já jsem byl pozván hned nějak po změně v roce 1990 do Paříže nadací Jana Husa a při té příležitosti jsem byl také pozván na jedno z nejprestižnějších pařížských lyceí, to je střední škola, *Lycée Voltaire*. A jeden profesor, profesor filosofie, který tam učí na tom *Lycée Voltaire*, Roland Brunet, mě pozval na svou dvouhodinu filosofie a potom další hodinu to protáhli, další hodina byla diskuze. Kladli otázky a námítky a různé věci, prostě diskuze s těmi žáky té třídy.

Já jsem tehdy projevil nadšení, že nejenom že tam měli dvouhodinu za sebou, a ti žáci, mě teda především uchvátilo, že tam třetina, možná dvě pětiny těch žáků byly barevné a ty byly nejčilejší. Tak já jsem vyjádřil nadšení, že tam mají tolik hodin filosofie. Ukázalo se totiž, že tam mají různé orientace té poslední třídy, které říkají *prima*. Oni tomu říkají první třída a je to ta poslední vlastně; začínají od osmé a pak postupně postupují k té první. Takže v té poslední třídě, které říkají *prima*, tam mají tři různé orientace a jedna je matematicko-filosofická. To znamená, že hlavní předměty jsou filosofie a matematika. Filosofie je tam osm hodin týdně a matematika jenom šest hodin týdně. Samozřejmě jinde to může být míň, takže té filosofie je třeba jenom čtyři hodiny. Ale je to jenom v té první třídě, to jest v té poslední.

A já jsem to nevěděl dostatečně a říkal jsem: „No ale to je naprostá senzace proti nám.“ U nás chodí na fakultu lidé naprosto nedotčení. Oni jsou nadšení pro filosofii, ale nevědí, co to je, takže během prvního semestru poznávají, že vlastně si představovali něco úplně jiného a odcházejí. Dneska je to trošičku lepší, ale ne o moc. Ale na začátku v tom devadesátém roce to skutečně takhle bylo.

A on říkal: „Nenene, naopak. Daleko rozumnější by bylo, kdyby těch osm hodin, které jsou vyhrazeny jenom pro tu poslední třídu, bylo rozděleno po dvou hodinách na čtyři poslední roky. Protože všichni ti žáci už jsou zkažení matematikou a přírodními vědami.“ Tak vidíte, mluvil jsem o tom, když někdo 30, 40, 50 let pracuje určitým způsobem, a Roland Brunet byl přesvědčen, že je to téměř nenapravitelné, co napáchá matematika, fyzika, chemie, eventuálně biologie, co napáchá na středoškolácích. Takže v té osmé třídě osm hodin filosofie prostě už nic nemůže napravit. Je to trošku přehnané možná, ale mě to velmi zaujalo.

Tedy tadyhle máte dosti důležitou věc, která znamená také něco pro vás, že si filosof musí, skutečný filosof, pořádný filosof si musí zachovat jakousi zásadní neukončenost svého vývoje po celý život. To není tak ve vědě, i když ve vědách dneska celosvětová vědecká diskuze nutí všechny, aby si to, co se naučili na vysoké škole, každé dva tři roky obnovovali. Já v této věci bych byl pro to, aby třeba také faráři museli dělat nikoliv jenom farářskou zkoušku, ale aby museli dělat každé tři nebo čtyři roky atestace teologické. Prostě něco takového, jako to mají lékaři. A ve všech oborech je to takhle. Soudci by měli mít atestace, prostě kam se podíváte. Protože je to naprostý nesmysl, že se někdo naučí něco, našprtá se to a pak celý život z toho žije. To už dneska nejde. Ale bylo to možné, donedávna to bylo možné. Tak ve filosofii tohle neexistuje. Ve filosofii je to tak, že když přijde něco velkého – teď dlouho nic nepřišlo –, tak většinou je to tak, že se to pozná tím, že všichni jsou proti. Tím se pozná, že přišlo něco velkého a nového, že najednou všichni jsou proti. Není to jistota, samozřejmě někdy mohou být všichni proti právem, ale většinou to bývá tak, že neprávem. Málodky se všichni shodnou na tom, co je pravda.

To je mimochodem také záležitost... to poslední, co přišlo nové ve vaší přítomnosti a na závěr mé přítomnosti, je takzvaná *postmoderna*. Ale k tomu se někdy dostaneme, protože to teď už tady nemá co

dělat. Tak co z toho vyvodíme, že *fyein* je roditi a že čas rodí tím způsobem, že skrývá náš včerejšek a rodí náš zítřek tím, že se stává dneškem? Co potom, když takhle rozumíme tomu *fyein*, co znamená potom *fysis*? My z toho nemůžeme dedukovat to, co je obsaženo v pojmu, jako třeba trojúhelník, že to je obrazec, který má tři úhly, poněvadž to už je obsaženo dokonce ve slově, nejenom v pojmu. My to takhle nemůžeme, ale můžeme se někdy dostat dál. Těch metod je víc. Mimochodem já jsem už mnohokrát říkal, možná že to někteří z vás slyšeli a dokonce někteří si to zapamatovali, že když filosof neví jak dál, tak víte, že už Platón doporučoval prostě použít mýtu. Když neví jak dál pojmově, tak použít mýtu. To je trošku problém, ale my to stále děláme stejně, že používáme metafor, a to je jenom také typ mýtu. Když nevíme jak dál, je dobré se zaposlouchat, co nám říká jazyk. Ne proto, že by jazyk vždycky měl pravdu, vždycky nás vedl správně, ale on nás vede. Je to prostě orientované prostředí a my tam můžeme nějakým způsobem nastavit kompas a zjistit, kam nás vede. My se tím nemusíme vždycky řídit, ale je dobré to vědět. To je jedna věc. To jsme dělali až doposud tím, že jsme říkali, co je to *fyein*, *fysis*, jak to je vlastně v evropských jazycích u té *natura*, jak to souvisí s *nasci* a jak jsme na to všechno zapomněli, dokonce příroda, jak je to s rozením, a my jsme na to zapomněli. Je to tam, v tom jazyku to máme, čili je dobré se o to opřít. Druhá věc, která vede k cíli, je dobře známá z matematiky. V matematice se řada funkcí, kde máme třeba dvě neznámé, řeší tím, že vyženeme jednu z těch dvou neznámých do extrému. Uděláme z ní nulu nebo nekonečno. To není metoda, která by vždycky vedla k cíli, ale jsou případy, kdy vede k cíli. Tak vyhnat do extrému. Ve filosofii to nejde matematicky, nejde to kvantitativně, ale vyhnat něco do extrému, to je strašně důležitá věc. To znamená, obvykle se tomu říká domyslet myšlenku. Vyhnat ji do extrému.

No a jsou také ještě jiné metody. Jedna z těch metod je si vytvořit – to je metoda taková ta základní pojmová metoda, se kterou přišli nebo kterou vymysleli ti první filosofové, kteří zároveň byli geometři, že je potřeba vytvořit model. To jest nejenom vykládat, jako to mýtus dovede, vykládat, jak když se má udělat pravý úhel, jak musíte sehnat tři chlapy a mít tři provazy a tak dále. To je ten *mythos*, jak vytvořit pravý úhel. Návod. Že je taky jiná možnost, totiž že myslíte pravý úhel, respektive pravoúhlý trojúhelník, jako model. Myšlenkový model. Takže si konstruuje to, čemu pak Husserl říkal *intencionální předmět*. To je něco jiného než pojmová práce. Vy ty pojmy k tomu potřebujete, pojmová práce není zbytečná, ale nezůstanete na úrovni pojmů, nýbrž musíte přejít do úrovně těch konstruktů, těch modelů. Mimochodem my jsme zcela zvyklí to dělat a je téměř nepochopitelné, jak v minulosti se zaměřovaly obě věci a dodneška – já bych vám mohl z novin přinést, v minulém týdnu zrovna jsem přichytil jednoho muže, který se rozcíljuje nad...

--- (s2_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Tam byla jako námitka, že přece je potřeba vědět, že pojem má někdy několikero významů. Což je blbost. On myslel slovo. Slovo může mít několikero významů, ale pojem je právě proto pojmem, že je jenom jeden. Nemůže mít víc významů jeden pojem. Pakliže má jiný význam, tak je to jiný pojem. Nemůže jeden pojem mít víc významů.

Takže skutečně ta nepřesnost myšlení se táhne až do dneška a skutečně celé dosavadní evropské myšlení ty *intencionální předměty* prostě nebralo, neuvědomovalo si je. To je něco, s čím přišel teprve Brentano v minulém století, a ještě navíc to musel Husserl, jeho žák, upřesňovat. Takže my dnes jsme v té situaci, že už známe to Husserlovo upřesnění, ty argumenty, proč to nemůže být tak, jak říká Brentano. A nikdo neukázal, že ten Husserl je vedle. My musíme toho Husserla brát, i když ve svých pozdějších letech zapomněl, co dokázal. To se stává starcům, že zapomenou, co říkali ve svém mladším věku. Musíme se držet toho Husserla těch prvních let našeho století proti těm třicátým letům.

To je tedy ten klasický případ, že převedeme záležitost od pojmu k *intencionálnímu předmětu*. My to děláme stále, když třeba řeknu, jak se liší pojem trojúhelníku od pojmu čtverce, tak to nemůžete říct, protože vy musíte přejít k těm modelům a teď srovnávat čtverec s trojúhelníkem. Ale na tom pojmu to není vidět. Na pojmu trojúhelníku není vidět, že jde o trojúhelník. Pojem trojúhelníku nemá tři úhly, nemá tři vrcholy, nemá žádnou plochu. To je ten Heideggerův argument z *Vom Wesen der Wahrheit*. Tam

mluví o té pětikoruně, respektive pětimarce, a říká: pětikoruna je kulatá, ale myšlenka pětikoruny není kulatá. Za pětikorunu koupíte dvě housky, za myšlenku pětikoruny vám nikdo nic nedá. Pětikoruna je z kovu, myšlenka pětikoruny není z kovu. Říkám schválně myšlenka, protože tam můžeme dodat také představu, *idea* nebo pojem, to je totéž. Tahle struktura zůstává stejná.

Heidegger tam argumentuje tím, že neobstojí to tradiční pojetí pravdy jako *adaequatio*, protože kde je tady ta shoda, ptá se, jestliže ta myšlenka té pětikoruny není ani kovová, ani kulatá, ani se za ni nedá nic koupit. Kde je ta shoda myšlení se skutečností? Já jsem vždycky říkal, že tam je potřeba ukázat, a takhle pracuje Heidegger běžně, on neříká všechno, co ví, protože by měl velké potíže pokračovat tak, jak chce. Čili on některé věci neříká. Tady například on je žákem Husserlovým a on by měl vědět a jistě věděl, že se tady dopustil jistého sofismatu v tomhle.

Ono to sofisma platí pro všechny, kteří neznají nebo neuznávají ten výklad Husserlův z *Logische Untersuchungen*, kde je skutečně provedeno to rozlišení mezi pojmem a *intencionálním předmětem*. Pro ty všechny, kdo to neznají nebo to neuznávají, i když to znají, pro ty všechny to je argument platný. A je to platné *ad hominem*, není to platné obecně. Je to jenom pro tyhle lidi, je to *ad usum delphini*, jenom pro použití k těm, kdo buď toho Husserla neznají, nebo ho neuznávají. Ale Heidegger je žákem Husserlovým a Heidegger to uznává, ale tady se tváří, jako že o tom neví. Protože to je jistý způsob, jak to píše. A tohleto nemám rád, já mám rád, když se vyčistí to hned na začátku. Je to trochu obtížnější potom ten výklad, ale je platný a je méně kejklířský.

Mně to připadá jako takové kejklování na pouti, kde vás nalákají na nějakou věc. Jako mě jako kluka nalákali, jednou jsem se ucedil s tatínkem, že mě dal pětikorunu a já jsem si koupil, hned jsem už snoval své plány, jak se stanu kapitalistou, protože jsem viděl, jak jeden chlapík tam jasně ukazoval na náměstí Jiřího z Poděbrad, tam ukazoval takovou malinkou plácačku, která měla takové držátko malé, a on tam prostě měl na to gumíčku na té plácačce, tam dal desetikorunu, teď to takhle otočil a byla tam stokoruna. Říkal jsem si, to musím mít. To je přesně to kejklování, jaký tam provádí ten Heidegger. To je jenom oblbnutí toho, kdo nezná toho Husserla. Já jsem nevěděl, že kejklování je kejklování a že právě proto, že to musí být taková pěkná rukojeť, že tam máte cit, jestli to obrátíte jednou nebo dvakrát. Z jedné strany je desetikoruna a z druhé strany je stokoruna, ale vy, když to rychle obrátíte, tak ukážete, že tam je stokoruna, nebo naopak, že je tam desetikoruna, obrátíte to a je tam zas desetikoruna, pak to obrátíte ještě jednou a je tam stokoruna. Takový ty čáry máry fuk a tak dál.

Proto to nemám rád, to je z té zkušenosti životní, nemám rád, když se tohleto dělá. Ten sofisma spočívá v tom, že není žádné podobnosti mezi pojmem nebo představou nebo myšlenkou pětikoruny na jedné straně a tou pětikorunou, ale je velká podobnost mezi skutečnou pětikorunou a pětikorunou jako *intencionálním předmětem*. Ten *intencionální předmět* musí být vybaven všemi vlastnostmi té skutečné pětikoruny, ovšem jenom v intencionální podobě. Čili vy si můžete koupit intencionální housky za tu intencionální pětikorunu, vy tam najdete intencionální kov, ten tam musí být, je to intencionálně kulatý. Jen to nesmíte plést s realitou, ale podobnost tam musí být, jinak prostě byste byli v kelu. To prostě jinak nemůžete zajistit, že pojem pětikoruny je opravdu pojem pětikoruny. To zajistíte právě tím *intencionálním předmětem* no, takže co z toho vyplývá? Že když mluvíme o té *physis*, tak my teď stojíme před úkolem vytvořit jakýsi *intencionální* model, který by vyhovoval. A teď se dostáváme právě k té věci, že ten *intencionální* model je takového druhu, že ho nejenom staří řeční filosofové, ale ani středověcí ani novověcí a dodnes naprostá většina filosofů nedovede konstruovat.

A to proč? Inu proto, že zásadní náležitostí *intencionálního* předmětu nebo *intencionálního* objektu je, že se nehýbe. Že to je něco jako ten trojúhelník. Když myslíte pravoúhlý trojúhelník nebo řekněme pravoúhlý rovnoramenný nebo rovnostranný trojúhelník, tak to nemůže být jinak, je jenom jeden takový trojúhelník. Dokonce když mluvíte o trojúhelníku obecně, tak se sice některé věci mohou lišit, ale v zásadě ta trojúhelníkovitost se neliší. Ta je tam pořád všude stejná.

Tradice filosofie je, že se všechno, čím se filosof zabývá a co tedy považuje za hodné, aby se tím zabýval, nesmí měnit. Mimochodem jakési doklady najdete u Platóna, kde to vytýká Sokratovi přímo. Sokratovi

vytýká jeden jeho společník, že se se Sokratem nedá diskutovat, protože on je takový divný sochař, že myšlenkově vysochá sochu, která se hýbe. A to pak přestává diskuse. Sochař má právo vysochat sochu, ale ta už musí zůstat tím, jak ji vysochal. Nesmí se měnit. A ty jeho sochy tam najednou dělají kroky vlevo, vpravo, tak jak se o nich máme domluvit?

Tohle je výtka, kterou Platón píše a vkládá do úst kritika Sokratovy metody. Můžeme tam tušit v pozadí, že sám Platón má jakési pochybnosti o tom, jestli ten sokratismus byl tak docela... Platón je velký geometr, má rád geometrii. Nechal napsat na vstupní bránu do své vily a zahrady, které se říkalo *Akademie*, nápis – nechal ho vytesat do kamene (aspoň jsem se to tak dočetl): „Nevstupuj, kdo se nevyznáš v geometrii.“ To je předpoklad filosofování, že jste dobrým geometrem. To znamená, že chcete myslet všechno tak, jako geometr myslí trojúhelník.

Samozřejmě můžete najít Thalétovu větu a mít nějaké podmínky, za nichž máte nepřeberné množství, nekonečné množství pravoúhlých trojúhelníků. To ano. Ale když myslíte jeden určitý trojúhelník, tak ten se nesmí měnit. Můžete ledacos vyměňovat, ale nemůže to být v pohybu. Jeden neměnný obrazec vyměníte za jiný, ale nemůže se vám obrazec kmitat, nemůže se bortit, nemůže se nafukovat a podobně. A teď my máme vesmír, který se nafukuje. Tady vidíme, že ta tradice je problematická. Teď ale, jak my, když chceme myslet *physis*, jak ji vlastně můžeme myslet tak, aby to bylo pojmově upřesněné, aby to nebylo jenom nějaké mýtické blabla, aby to nebyla jenom narativita, aby to byl pojem? Potřebujeme ten *intencionální* model. A potřebujeme takový model, který se zásadně odlišuje od toho geometrického modelu tím, že to je model, který se mění. Nikoli model, který zůstává beze změny a který jenom vyměňujeme.

Všimněte si, že byl problém s fotografií už v malířství, ale u fotografie – když fotografujete, tak vlastně zachytíte jenom okamžik. Ten někdy může být výstižnější, někdy méně výstižný, někdy to může být skutečně perfektní záběr, že tam máte celého člověka, ale jindy zase ne. Problém je, aby to byl opravdu ten člověk, aby se to hýbalo. My jsme přišli technicky na to, jak to udělat, jak obelstít lidský zrak, že má dojem, že se něco hýbe, zatímco mu tam dáváte rychle za sebou různé stojící obrázky. To je charakteristické.

Při každém vynálezu, to říkal zase můj učitel na filosofické fakultě Egon Kozák, když se udělá nějaký technický vynález, tak se model, který je vypracovaný buď na základě toho vynálezu, nebo ten vynález na základě toho modelu, okamžitě začne aplikovat na tradiční filosofické problémy. Říkal: když vynaleznete telefon, tak okamžitě byla nová teorie, jak to v mozku chodí, že tadyhle zazvoníte a tamhle... ne, tadyhle zmáčknete a tamhle to zazvoní. Tady někde do ucha nebo do oka vás něco kousne, tamhle to zazvoní a vy máte myšlenku.

Dneska máme zase nové modely technické, to jsou počítače. Vždycky to něco setrefí. Takže my dneska můžeme také říct, že to byla geniální filosofická myšlenka Leibnizova, že mluvil o nitru *monády*, která je zvnějšku pouhým bodem, a ačkoli bod, tak má ještě velmi složité nitro. To je absurdní myšlenka, kterou sám Leibniz myslel vážně, nicméně jako velký experimentátor zkoumal, co s tím lidé budou dělat. A teď se ukázalo, že ještě ve 20. století na to někteří navazují, jako například Whitehead.

Whitehead je ten významný myslitel, který se pokouší *monádu* nejenom malinko zvětšit, to už udělal Hegel, aby pro ni mohl proděravět okna a dveře, ale on ji chce udělat proměnlivou. Ta *monáda* už není jenom vnitřně proměnlivá, to bylo u Leibnize – *monáda* se vyvíjí, a to tak, že se vnitřně vyjasňuje, vyčesuje, že si vytváří *percepce* a *percepce percepce* neboli *apercepce*, a že nakonec, ačkoli se nemůže podívat, jak svět vypadá, tak ona si ho vytvoří ve svých představách. Tedy *monáda* se vyvíjí, a ne všechny se vyvíjejí stejně a stejně rychle a stejně úpěnlivě, některé jsou líné, takže se z nich stanou ty *monády* nějakých brouků nebo žížal a jiní jsou velice pracovití a stanou se až *monádami* člověka, že? A záleží to na jejich aktivitě, to není dáno předem. *Prestabilizovaná harmonie*, prosím, abyste tomu rozuměli, to není jako Calvinova *predestinace*, Calvinovo předurčení, nýbrž to je *univerzální harmonie*. To znamená, kdybychom to převedli na teologii Calvinovu, tak tam by musela být *univerzálně*, každý člověk předurčen stejně. Že? To se pokouší z Calvina dělat Barth, že? Ale u něj není nikdo předurčen k tomu, aby byl

žížalou. To je prostě jeho vina, protože zůstal někde na začátku vývoje. No, fakticky to je *monáda* žížaly, že? Je *univerzální*, to znamená pro všechny *monády* stejná. A jestli se *monády* liší, je to na nich, že se liší. Tedy já jsem to Leibnize tam uváděl zejména proto, abych ukázal, že je to cosi živého dodnes a že to, co se vytýká Teilhardovi, od kterého jsem utekl, je *panvitalismus* nebo *panpsychismus*. Na tom něco je. A to je to, proč jsem to vůbec všechno připomínal, že tedy dodnes ten rozdíl mezi živým a neživým nemáme přesně myšlen. Takže nemáme také přesně myšleno to, co je *fysei* a co není *fysei*. Nechme stranou, co to je.

Tedy po Teilhardovi de Chardin teď máme za to, že *fysei*, to jest od přírody, eventuálně od toho času, kdybychom citovali Sofokla, od toho času, který rodí, že? Že tady máme ty takzvané jednotky přirozené, ty *unité naturelle*. Ty se charakterizují, a tady Teilhard de Chardin navazuje na toho Leibnize, proto jsem ho zase uváděl, na to, že ty jednotky, přirozené jednotky, takzvané přirozené jednotky, že mají své nitro, že? Nitro, sice u Teilharda také najdete *intériorité*, ale on, aby se vyhnul tomuto – poněvadž také je ovlivněn Bergsonem, nemá rád termíny, které příliš souvisí s prostorovostí – tak říká *le dedans*. To nitro je to uvnitř, *le dedans*.

No a teď důležité je, že to *le dedans*, to nitro, že sjednocuje tu přirozenou jednotku, čili zakládá to, že to je jednotka. Jednotka znamená sjednocenost. To ne, že to je jednotka ve smyslu matematickém, takže to můžeme pak kumulovat, mnoho jednotek je pak nějaké číslo. Ne. Mnoho jednotek se může stát opět novou jednotkou na vyšší úrovni. A je to zase *unité naturelle*, že? Čili ty jednotky přirozené podle Teilharda mají jisté stupně. A teď se můžeme vracet k tomu – Teilhard de Chardin skutečně zná něco jako pokrok, jako *progres*, že? Jsou jisté progresivní série stupňů a také Teilhard je přesvědčen, že v takových sériích, ale vybraných, to nejsou všechny série – jsou možné také jiné, to jsme si připomněli, že jsou také stupně dolů a jsou stupně k naprostému rozpadu a podobně – tedy jsou takové stupně, kde když uděláte krok vpřed, tak zároveň uděláte krok výš. Kupředu a výš. Tento způsob postupu je tím, který pro Teilharda má ten kosmický dosah, že? Udělat jenom místní pohyb, krok odněkud někam, to pro tento vesmír je sice běžné, ale nic neznamená. Eventuálně to znamená naopak, každý takový krok znamená jakousi ztrátu informací, ztrátu *negentropie*, čili je to *entropický* spád.

Důležité je to, že uprostřed toho velkého *entropického* spádu, že tady je jakýsi protipohyb. Je to jakási cesta, která vede proti a napříč tomu všeobecnému úpadku *entropickému*. A tu musíme respektovat, tu musíme vzít na vědomí, že to je něco jiného než ten všeobecný rozpad. Že mezi tím jsou nějaké souvislosti, to je další věc, ale je tady něco nového. Nejsou tady jenom takové nějaké zpětné víry, jako třeba v řece, když teče a je tam nějaký velký šutrák, tak se tam dělá běžně, pořád se tam dělá takový vír, kde chvíli třeba nějaká tříška jakoby plave protiproudu, když se dostane do toho víru. Ale právě jenom chvíli a pak už je sebraná, málokdy se to párkrát opakuje, ale nikdy se to neopakuje tak, aby to bylo trvalé, že by to trvalo tak dlouho, jako to tečení té řeky. A teď prostě v tomto srovnání vynikne ten rozdíl toho *negentropického* vývoje, toho protientropického vývoje, který má jakousi svou vlastní svébytnost a časové trvání, ale živé trvání, nikoliv setrvačnost. Živé trvání, které je souměřitelné s dobou těch *entropických* procesů, že? To je strašně důležitá věc.

No a tedy když tohle si uvědomíme a když ještě připomeneme toho Whiteheada, který ač Teilhard je vlastně teolog původně, že? Nebo teolog, on je přírodovědec, ale od samého začátku je teologicky orientovaný přírodovědec a teologicky orientovaný filosof, takže tam bychom mohli podezírat Teilharda z jakési předem zaujaté pozice, to jest ze zaujatosti, že? Jenže je tady jiný myslitel, to je právě ten Whitehead, který prakticky celý aktivní život do 64 let přednáší matematiku a fyziku, dokonce na technických školách, nikoliv tedy jenom na univerzitách, také byl na univerzitě, ale po většinu doby to dělal na technických vysokých školách, a ten už v té době, kdy dělá tu matematiku a fyziku, ten už se zabývá některými filosofickými problémy a nejdříve na rovině té přírodovědy, která je mu blízká, to jest on čistě fyzikálně chce konstruovat jakési atomy, ale nikoliv hmoty, nýbrž atomy dění. A těm atomům už tehdy v tom prvním období, kterému se říká *Philosophy of Nature*, čili filosofie přírody – ale rozumí se filosofie neživé přírody, dnes filosofie fyziky zejména – tam nazývá ten atom toho dění *event*, událost.

A už na této úrovni se zabývá nejpозорuhodnějšími stránkami toho, co je zapotřebí, aby si filosof vybavil nejdříve – jako když někdo chce malovat v místnosti, tak nejdříve si musí připravit jednak materiál, jako hlinku nebo malby a podobně, a pak potřebuje nějaké nástroje, to jest štětku, eventuálně váleček a nějaké štafličky, v kterých to míchá. Tohle musí udělat také filosof, který dělá něco nového, a teď tam zkoumá, co k tomu potřebuje dělat.

V té situaci publikuje několik knih, načež je pozván ke konci své kariéry – on by býval ještě dva roky mohl přednášet na technice v Londýně – do Spojených států, aby tam přednesl řadu filosofických přednášek. V 64 letech se odstěhuje do Spojených států a má tam sérii přednášek v prestižním programu, jaký mají největší americké univerzity, které zvou významné myslitele odjinud. Jeden z těch nejznámějších jsou *Gifford Lectures* a takových je tam celá řada, každá velká univerzita to má a zve tam různé lidi, kteří tohle přednášejí. Takže poprvé se dostává Whiteheadovi příležitost, aby přednášel vysloveně filosofii. Předtím to musel jen tu a tam někam vsunout, a teď je to filosofie.

Série těch přednášek vychází potom jako jeden z filosofických bestsellerů, porazilo to i Aristotela. Je to ta *Science and the Modern World*, co vyšlo na Slovensku ve slovenském překladu a kterou si zde můžete přečíst také. Je to dostupnější než angličtina, lépe ovšem doporučuji číst to anglicky, protože tam je řada chyb, jak jeden z největších recenzentů označil. Překládal to Bodnár, slovenský filosof, který o Whiteheadovi mluví už přinejmenším od začátku šedesátých, možná konce padesátých let, a nepřečetl to pořádně, evidentně tomu nepřiložil mysl, takže tam udělal chyby zrovna na místě, které se vždycky cituje, když někdo Whiteheada vůbec nezná – co řekl o elektronu. Zrovna na tom místě to Bodnár přeložil špatně.

Proto doporučuji všechno číst v originále. Ale potom, od té chvíle, co přešel do Spojených států a ještě tam několik let přednášel, vlastně začíná druhá etapa filosofie Whiteheadovy, které se říká *Philosophy of Organism*, kdy najednou se logikou samé věci dostává k tomu, aby o události myslel už ne jako o události fyzikální, nýbrž jako o události biologické. Kdyby býval žil do 150 let, tak by ještě měl *Philosophy of Society* nebo něco takového, přešel by od atomu přes živáčky až k lidské společnosti. To udělal jeho asistent, který tam potom založil procesualní formu myšlení nejdříve v teologii a potom i ve filosofii. Tedy je to další muž, který ukazuje – není na to dost připraven, ale právě proto není také preformován. To je důležité třeba pro Husserla, že začíná jako matematik, ne jako filosof. Filosof je vlastně predeterminován tím, jak se musí přizpůsobovat svým učitelům a jak musí nějakým způsobem vyhovět, aby prošel všem kritériím. Je docela kuriózní, že spousta těch nejdůležitějších filosofů už v minulém století a zejména v tomto století nejsou akademičtí profesori, nýbrž jsou lidé, kteří buď nechtěli akademickou dráhu, nebo je odtamtud vyhodili. Vyhodili ostatně i Nietzscheho, ovšem nikoliv z filosofie, nýbrž z filologie.

Ta určitá vůle, kterou má člověk nepredeterminován v tom školském procesu, kde je prostě každý skopán do kuličky... Heidegger se nenechal, možná také proto, že jeho učitel byl právě Husserl, ale Heidegger to také dělal takovým... kdo ví, jak by to dopadlo, kdyby býval také trochu nepodváděl, protože svého učitele nechal v domnění, že je jeho velmi dobrým žákem. Je třeba pamatovat na to, že nároky na asistenty, na docenty a tak dále, které vyžadují, aby vyznávali víru pana ordinária, je potřeba odbourat. Je potřeba tu vůli nechat, ať si každý hledá, co chce. Špatné je, že většinou si nechávají tu cestu prošlapat módní vlnou místo toho, aby si hledali svou.

Musíme, jak vidím, končit, tedy chtěl bych, abyste si nechali projít hlavou, co byste sami si představovali jako model toho, co se hýbe, a ne toho, který se podobá nehybatelným trojúhelníkům. Pokud jde o to příští, příště máme volno, protože v pondělí se tady nebude nikdo premávat. Děkan dal na vědomí, že nemá nic proti tomu, když se to přeloží na jindy, nikoliv když se to zlikviduje. My máme další důvod, proč to nezlikvidovat, poněvadž jsme seminář neměli minule, takže já se domluvím, kdy by to šlo a za čtrnáct dní, když se sejdem, se tady spolu domluvíme. Já pokud možno budu chtít několik možností, aby to zas také vyhovovalo trochu vám. Bohužel budeme muset projednat ještě druhou věc, jak to vypadá teda s tou výmčinou a s Hejdánkami.

Jiný hlas: Dneska v poledne není.

Hejdánek: Dneska... Ta závisí na tom, kdy bude *Adelardus*. Aha. Nicméně jaksi už předem někteří, už předem někteří teda s tím počítali, že to koliduje, tak nešli ani na jedno. To je dobrá věc. Já mám rád, když jsou tři věci najednou, takže se můžete pak vymlouvat vždycky, že jste měli dvě jiný pro každou z nich. Ale je to trapné, že tady je prostě – kolik jsem to říkal? – asi 52 nebo 54 lidí přihlášeno a je nás teď asi dvanáct, teď se přištráchali nějací. Jedna, dva, tři, čtyři, pět, šest, sedm, osm, devět, deset, teda když ne mě a pana docenta. Ten byl tady, měl minule referát, tak to dobře, jo. Ale je potřeba teda tam v tom najít někde nějaký vady, že? Já nevím, jestli ta vada spočívá v tom, že já nikdy nekontroluju účast a je mi to fuk, a nebo jestli teda opravdu to s něčím koliduje. No, ale považuju to trošku za absurdní, když někdo potom bude chtít si domlouvat nějaké téma, ještě sám přijde s návrhem, a tohle nebude chtít absolvovat. Takže nějak to budeme muset domluvit. To se netýká vás pěti, kteří tu jste.

Takže mějte se...

Jiný hlas: Ono by to byl teoreticky problém.

Hejdánek: V zásadě vyhovovalo by vám to, kdybychom teda za čtrnáct dní to protáhli teď potom?

Jiný hlas: Ne, my máme něco. My máme seminář.

Hejdánek: Jakej je?

Jiný hlas: Novozákonní.

Hejdánek: Aha, to tam bude víc lidí ovšem. Možná kdybychom to udělali tak... Ještě teda se musíme příště domluvit s docentem Hejdánkem, že bychom to takhle udělali a už by víc pořádek v tom nebyl. Možná příští týden nebo za čtrnáct dní bude těžko, těžko ovlivnit, že těžko najdeme místo, kdybychom se umluvili v osm hodin nebo v nějaký ten jiný čas.

Jiný hlas: Tento týden je v pondělí konvokace, to je taky volno.

Hejdánek: Aha, to je pravda. A konvokace je teda tento týden. Tam to bude zase konvokace v jiný čas, že? A příští týden je někdo taky.

Jiný hlas: To je ten svátek.

Hejdánek: Jo, to je ten svátek. Aha. No uvidíme. Tak někdy to dáme na tu konvokaci. To by vám vyhovovalo. No když jsou potíže, tak samozřejmě. Ovšem tuto myšlenku může mít ještě i někdo jiný a pak to bude v ten pondělek vypadat... Ten nápor bude v ty večerní časy o to horší. No uvidíme. Domluvíme to nějak příště, za čtrnáct dní, jo?